

- memory of St. Anthony and St. Theodosius of the Caves” – by that name was the recital of a modern composer Viktor Stepurko]. Kyiv. Retrieved from: http://arhiv.orthodoxy.org.ua/uk/tserkva_i_kultura/2008/05/15/16088.html [in Ukrainian].
4. Voloshyna, N. (2005). Vidomyi i nevidomyi Viktor Stepurko [Well-known and unknown Viktor Stepurko]. Music. No. 4 [in Ukrainian].
 5. Voloshyna, N. (2005). Dukhovna tematyka v tvorchosti ukrainskykh kompozytoriv 2-oi pol. XX st. (na prykladi V. Stepurka) [Religious themes in the works of Ukrainian composers of the second part of XX century (on the example of Viktor Stepurko)]. Kyiv [in Ukrainian].
 6. Kushniruk, O. (2005). Vidomyi i nevidomyi Viktor Stepurko [Well-known and unknown Viktor Stepurko]. Music. No. 3 [in Ukrainian].
 7. Lunina, A. (2012). Viktor Stepurko: “Tvorche natkhnennia – tse blahodat abo perst Bozhyi...” [Viktor Stepurko: “Creative inspiration is a grace or a finger of God ...”] Music. No. 6 [in Ukrainian].
 8. Dnieper truth (2012). Svoym nebesnym pokrovitelem kompozytor Vyktor Stepurko schytaet Dymytryia Rostovskoho [The composer Viktor Stepurko considers Dimitry of Rostov as his patron saint]. Retrieved from: <http://dpravda.org/svoim-nebesnym-pokrovitelem-kompozitor-viktor-stepurko-schitaet-dimitriya-rostovskogo/> [in Ukrainian].
 9. Stepanchenko, H. (2012). Kamernyi khor “Kyiv” prezentuie [“Kyiv” the chamber choir presents]. Culture and life. No. 4 [in Ukrainian].
 10. Stepurko, V. (2007). Tvorchist – tse rozмова z Bohom [Creativity is a conversation with God]. Music. No. 4 [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.5>

РОЛЬ І МІСЦЕ ФУТУРИЗМУ У ТВОРЧОСТІ ПОЕТА, ПЕРЕКЛАДАЧА, ВЧЕНОГО МИКОЛИ БАЖАНА: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Ольга Вернигоренко

*провідний ведучий програми редакції науково-пізнавальних передач
головної редакції культурологічно-пізнавальних передач
ТО УР-3 «Культура» Акціонерного товариства
«Національна суспільна телерадіокомпанія України» (Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0001-5704-7924*

Анотація. Мета роботи – дослідити роль і місце футуризму як унікального філософсько-естетичного, соціально-політичного, семантико-сміслового та літературно-художнього феномену у творчості письменника і вченого Миколи Бажана. Методологія дослідження полягає в застосуванні загальнонаукових методів аналізу й синтезу, а також порівняльного, біографічного, психологічного методів. У роботі вперше подано культурологічно-філософське осмислення, відповідно до теорії історичного пізнання, розробленої Генріхом Ріккерттом, місця і ролі футуризму в житті і творчості Миколи Бажана. Звернення в роботі до наукових напрацювань німецького філософа, одного з основоположників баденської школи неокантіанства Генріха Ріккерта, а саме до розробленої вченим теорії історичного пізнання як пізнання індивідуальної й неповторної реальності, яка центральним поняттям проголошує цінність, значно збагатило дослідження методологічно. Так, це дозволило поглянути на футуризм як на постійний пошук смислів і цінностей та смислу цінності загалом. Футуризм, саме в такому його розумінні відігравав надзвичайно важливу роль у творчості Миколи Бажана, вказав на силу мистецтва Слова, за яке варто було боротися, в це протистояння відбувалося на гострому лезі радянської тоталітарної системи, що пролягало між життям і смертю. Формальний відхід Миколи Бажана, який опинився в лещатах радянських спецслужб, від футуризму, можливо, якраз є проявом спроби збереження цінності, шансом шляхом власної самопожертви зберегти пам'ять про тих, хто не встояв у нерівній боротьбі.

Ключові слова: футуризм, футуристи-спіралісти, культура, культурний простір, цінність, зарозуміла мова, Микола Бажан.

THE ROLE AND PLACE OF FUTURISM IN THE WORK OF THE POET, TRANSLATOR, SCIENTIST MYKOLA BAZHAN: CULTUROLOGICAL ANALYSIS

Olha Vernyhorenko

*Leading Presenter of the Program of Editing of Scientific and Cognitive Programs
of the Main Edition of Culturological and Cognitive Programs
CA Ch-3 “Culture” of the Joint-Stock Company
“National Public Television and Radio Company of Ukraine” (Kyiv, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0001-5704-7924*

Abstract. To explore the role and place of futurism as a unique philosophical and aesthetic, socio-political, semantic and literary-artistic phenomenon in the work of poet, writer and scientist Mykola Bazhan. The research methodology

consists in the application of general scientific methods of analysis and synthesis, as well as comparative, biographical, psychological methods. The work presents for the first time a culturological and philosophical understanding, in accordance with the theory of historical knowledge developed by Heinrich Rickert, the place and role of futurism in the life and work of Mykola Bazhan. The reference to the scientific works of the German philosopher, one of the founders of the Baden school of neo-Kantianism Heinrich Rickert, namely to the theory of historical cognition developed by scientists as knowledge of individual and unique reality, and which proclaims value as a central concept, greatly enriched the research methodologically. So this allowed us to look at futurism as a constant search for meanings and values and the meaning of values in general. Futurism, in this sense, played an extremely important role in the work of Mykola Bazhan, pointing to the power of the art of the Word, which was worth fighting for, and this confrontation took place on the sharp edge of the Soviet totalitarian system between life and death. Mykola Bazhan's formal departure from the futurism of the Soviet secret services may be a manifestation of an attempt to preserve value, a chance to preserve the memory of those who did not stand in the unequal struggle through self-sacrifice.

Key words: futurism, spiral futurists, culture, cultural space, value, arrogant language, Mykola Bazhan.

ROLA I MIEJSCE FUTURYZMU W TWÓRCZOŚCI POETY, TŁUMACZA, NAUKOWCA MYKOŁY BAŻANA: ANALIZA KULTUROZNAWCZA

Olha Vernyhorenko

*główny prezenter programu redakcji audycji naukowo-poznawczych
redakcji głównej audycji kulturoznawczo-poznawczych
Grupy Artystycznej „UR-3” Kultura” Spółki Akcyjnej
„Narodowa Państwowa Teleradiokompania Ukrainy”, (Kijów, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0001-5704-7924*

Adnotacja. Cel pracy: Zbadanie roli i miejsca futurizmu, jako unikalnego zjawiska filozoficzno-estetycznego, społeczno-politycznego, semantyczno-sensownego i literacko-artystycznego w twórczości poety, pisarza i naukowca Mykoły Bażana. **Metodologia.** Metodologia badania polega na zastosowaniu ogólnych metod badawczych analizy i syntezy, a także metod porównawczych, biograficznych, psychologicznych. **Nowość naukowa.** W pracy po raz pierwszy przedstawiono rozumienie kulturoznawczo-filozoficzne, zgodnie z teorią poznania historycznego opracowaną przez Heinricha Rickerta, miejsca i roli futurizmu w życiu i twórczości Mykoły Bażana. **Wnioski.** Odwołanie się w pracy do osiągnięć naukowych niemieckiego filozofa, jednego z założycieli szkoły neokantyzmu w Badenii Heinricha Rickerta, a mianowicie opracowanej przez naukowców teorii poznania historycznego jako poznania indywidualnej i niepowtarzalnej rzeczywistości, która głosi wartość centralnego pojęcia, znacznie wzbogaciła badania metodologicznie. Pozwoliło to spojrzeć na futurizm jako ciągle poszukiwanie znaczeń i wartości oraz znaczenia wartości w ogóle. Futurizm, w takim jego rozumieniu, odegrał niezwykle ważną rolę w twórczości Mykoły Bażana, wskazując na siłę sztuki Słowa, o którą warto było walczyć, a ta konfrontacja miała miejsce na ostrym ostrzu sowieckiego systemu totalitarnego, który przebiegał między życiem a śmiercią. Formalne odejście Mykoły Bażana, który znalazł się w szponach radzieckich służb specjalnych, od futurizmu, jest tylko przejawem próby zachowania wartości, szansą na zachowanie pamięci o tych, którzy nie mogli się oprzeć nierównej walce.

Słowa kluczowe: futurizm, futuryści-spiraliści, kultura, przestrzeń kulturowa, wartość, język arogancki, Mykoła Bażan.

Вступ. На початку минулого століття європейський загалом і український зокрема культурно-мистецький простір зазнав деяких трансформацій: на зміну повільним поступовим перетворенням приходять заклики до революцій; традиційність стає об'єктом дискусій як така, що стоїть на заваді розвитку мистецтва й особистості; оспівувана раніше народність доповнюється темами космополітизму; у мистецькій тематиці звичні провінційні пейзажі чергуються з міськими тощо. Значну роль у провокуванні таких діалогів відіграло поширення футуризму – унікального філософсько-естетичного, соціально-політичного, семантико-сміслового та літературно-художнього напрямку, який зародився у Франції й Італії, згодом поширився до країн Західної Європи та Росії, звідки й потрапив до України.

Попри значну кількість наукових робіт, присвячених темі авангарду, історія українського футуризму ще не написана. Дотепер науковці мають лише окремі відомості про фрагменти різних культурно-мистецьких новаторств, які нині скласти в єдине панно неможливо. Відомо про початки вітчизняного футуризму, і тут варто враховувати два шляхи його проникнення в Україну: через творчість художників і поетів братів Бурлюків, чи пізніше з маніфестатором й ідеологом напрямку поетом Михайлом Семенком. Але ні сучасна культурологія, ні історія не дають відповіді на питання про завершення фактичного, ідеологічного, зрештою, культурного шляху футуризму. Адже, по суті, він триває досі. Інтерес до вивчення цієї теми, який значно зріс у кількісному і якісному виявах упродовж останніх п'яти – семи років, що виявляється в численних публікаціях науковців, говорить про сьогоденну потребу в дослідженні культурно-мистецького простору України початку минулого століття, пошуку додаткових джерел інформації, їх публічного відкриття, фахового трактування й наукового переосмислення. Тому здійснення дослідження ролі і місця футуризму в діяльності письменника, поета, перекладача, ученого, який був одним із зачинателів новаторського літературно-мистецького напрямку в Україні, Миколи Баžана вважаємо актуальним і таким, що матиме вагомий значення для вивчення творчої спадщини автора, а також поглибить теоретичні засади вивчення теми авангарду.

Отже, упродовж тривалого часу в зарубіжній та вітчизняній історіографії, що буде показано в наступних розділах дослідження, переважала оцінка футуризму лише як явища культурно-мистецького. У роботі ми

дотримуємося думки про те, що футуризм, який виникнув як відповідь на низку кризових явищ у соціально-політичній сфері, варто розглядати як унікальний філософсько-естетичний, соціально-політичний, семантико-смисловий та літературно-художній феномен початку минулого століття. Адже його суть полягала в переосмисленні культури як способу реалізації гуманістичної, як здавалося, родової характеристики людини; переоцінці визначних упродовж тривалого часу векторів розвитку людства; зверненні до проблеми цінності загалом.

В умовний «переддень» появи футуризму, наприкінці XIX ст., німецький філософ, один з основоположників баденської школи неокантианства Генріх Ріккерт у своїх працях дедалі частіше порушує тему цінностей: від намагань означити дану сферу буття певним поняттям до спроби типологізувати «цінності». Зокрема, у статті «Цінності життя і культурні цінності» (Rykkert, 1912–193: 1–35) автор зазначає: «Всюди, де йде пошук світогляду, центральним поняттям, яке дозволяє нам орієнтуватися, є поняття цінності або блага, тобто дійсності, значення якої не вичерпується тільки простим існуванням, але яка втілює собою цінність, що надає їй характер чогось, що повинно бути» (Rykkert, 1912–193: 4). Наведена як приклад цитата яскраво підкреслює значення футуризму в історії світової культури й основи цього явища: постійного повернення людини до важливості ціннісної складової частини буття. Зауважимо, що позиція Генріха Ріккерта щодо цінності, у вузькому й широкому значеннях сентенції, має в нашому дослідженні основне методологічне й понятійне підґрунтя.

Проблема, яка дотепер не розглядалася в окремих наукових розвідках і яка постає в роботі, має на меті дослідити ціннісну складову частину українського футуризму на прикладі творчості поета, письменника, ученого Миколи Бажана, а також окреслити роль і місце напряму в життєвому просторі автора.

Основна частина. Мета дослідження – вивчити роль і місце футуризму як унікального філософсько-естетичного, соціально-політичного, семантико-смислового та літературно-художнього феномену у творчості письменника, поета, ученого Миколи Бажана.

Відповідно до мети в роботі сформульовані такі дослідницькі завдання:

- означити поняття футуризму як унікального філософсько-естетичного, соціально-політичного, семантико-смислового та літературно-художнього феномену;
- визначити роль і місце футуризму у творчості письменника і вченого Миколи Бажана;
- дослідити питання значення творчості письменника в історії вітчизняного футуризму.

Матеріали і методи досліджень. Дослідження явища футуризму почалося практично водночас із заснуванням цього напрямку. Статті, присвячені тоді ще новітньому літературно-мистецькому напрямку, на початку минулого століття видавали російські автори: В. Шершеневич (Shershenevych, 1913: 106), М. Радлов (Radlov, 2015: 78), Е. Голлербах (Hollerbach, 1930: 54), С. Радін (Radyn, 2011: 94), а із другої половини XX ст. доєдналися К. Бобринська (Bobrynskaia, 2000: 192), К. Дудаков-Кашуро (Dudakov-Kashuro, 2003: 128) та інші. Серед вітчизняних зачинателів вивчення теми авангарду, зокрема його українського вияву, називаємо праці О. Ільницького (Ilnytskyi, 2003, 456), Г. Черниш (Chernysh, 1989: 16), М. Сулими (Sulyma, 1998: 106–111). Серед сучасників дослідників явища футуризму: А. Біла (Bila, 2010: 248), В. Агеєва (Aheieva, 2011: 404), Я. Цимбал (Tsybmal, 2002: 195), С. Жадан (Zhadan, 2000: 165), С. Холодинська (Kholodynska, 2018: 253) та інші.

Миколу Платоновича Бажана радянське суспільство довгий час знало як українського радянського поета, громадського діяча, академіка, упорядника «Української радянської енциклопедії». Загалом, біографія Миколи Бажана з 1930-х рр. писалася в так званому радянському стилі, головна увага зверталася на ті віхи життя поета, які робили його типовим представником «країни Рад». Але для початку потрібно було обережно «прибрати» з офіційної біографії поета нетипові моменти, пов'язані з ранньою творчістю автора. Варто відзначити, що творча спадщина Миколи Бажана ще з радянських часів привертала увагу багатьох літературознавців, істориків, філософів. Зокрема, звертаємося до праць вітчизняних авторів: поета та прозаїка Павла Нісонського (Nisonyskyi, 1959: 99), літературознавиці Наталії Костенко (Kostenko, 1971: 172; Kostenko, 1978: 216), філологині й літературній критиціні Зінаїди Голубевої (Holubeva, 1984: 207), літературознавця й перекладача Степана Крижанівського (Kryzhanivskyi, 1964: 247; Kryzhanivskyi, 1954: 112), критика й літературознавця Євгена Адельгейма (Adelheim, 1970: 183), літературознавців Миколи Жулинського (Zhulynskyi, 2011: 581–594), Мікулаша Неврлого (Nevrlyi, 2009: 345–356) та інших. Значне враження на читача справляє книга сучасної української літературознавиці Віри Агеєвої «Візерунок на камені: Микола Бажан: життєпис (не)радянського поета» (Aheieva, 2018: 496). Частка «не» дуже влучно застосована авторкою в означенні літературно-мистецьких, наукових, політичних поглядів Миколи Бажана, оскільки поет, попри наявність у нього високих державних нагород, усупереч займаним посадам, перебував у полі зору спецслужб радянської держави як колишній прихильник футуризму. Загалом, книга Віри Агеєвої дозволяє простежити життєвий і творчий шлях Миколи Бажана, помітити творчий перехід поета від авангардних до прорадянських тем. За допомогою дотримання хронологічного принципу викладу матеріалу, застосування біографічного та порівняльного методів літературознавиця подає інформацію про літературне оточення головного персонажа монографії. Водночас Віра Агеєва не дає вичерпних відповідей на питання, чому Микола Бажан зрікся футуризму, змінив коло спілкування, чи насправді був проукраїнським автором чи співцем «країни Рад». Такий підхід дозволяє читачеві самостійно робити висновки, ким в історії української культури XX ст. постає Микола Бажан.

Теоретико-методологічна основа дослідження визначається його метою і завданнями та ґрунтується на принципах об'єктивності, історизму, системності, що дозволяють неупереджено розкрити проблематику теми. У роботі застосовуються загальнонаукові методи аналізу та синтезу для виявлення специфіки розуміння феномену цінності як основи побудови футуризму як напряму.

До методологічної бази роботи відносимо також порівняльний метод, у результаті застосування якого було показано своєрідність футуристичних напрямів, їхню відмінність від інших літературних течій, які діяли в Україні в зазначений період часу.

Особливого значення в дослідженні набув біографічний метод (застосовується як тлумачення літератури через відображення біографії й особистості письменника). Так, вивчення теми українського футуризму неможливе без зазначення імені засновника літературних футуристичних угруповань – Михайла Семенка, якому вдалося об'єднати навколо себе багатьох художників, прозаїків і поетів, серед яких Юліан Шпол, Гео Шкурупій, Юрій Яновський та Нік (Микола – О. В.) Бажан, творчості якого і присвячена ця розвідка.

Психологічний метод, який теж використовувався в дисертації, орієнтує дослідника на вивчення суб'єктивних механізмів діяльності культури, індивідуальних якостей. Застосування даного методу було принагідним у з'ясуванні причин трансформації творчих поглядів митців-футуристів, зокрема у випадках докорінних розривів із цим напрямом, як це було в Миколи Бажана.

Отже, дана розвідка є спробою через дослідження ціннісної складової частини українського футуризму розширити горизонти культурологічного осмислення творчої спадщини письменника і вченого Миколи Бажана.

Результати та їх обговорення. Передусім звернемося до ще однієї праці Генріха Ріккєрта, яка має назву «Науки про природу і науки про культуру» (Rykkert, 1998: 413), у якій автор зазначає: «Лише сукупність буття і цінностей становить разом те, що заслуговує на імення світу» (Rykkert, 1998: 22), додає: «Світ, як воля і діяльність, нам так само незрозумілий, як і світ об'єктів, поки нам не відомо цінності цієї волі і ті блага, які ця діяльність породжує» (Rykkert, 1998: 21). Теорія пізнання, пропонована мислителем, передбачає існування поруч цінностей та буття як складових частин єдиного світу. «Наскільки широко ми не уявляли б буття – воно лише частина світу», – зауважив Г. Ріккєрт. Учений трактує цінності як явище соціальне: «Усі цінності повинні, відповідно у своїй основі виявитися цінностями життя, тобто такими цінностями, які притаманні життю тільки завдяки тому, що воно – життя» (Rykkert, 1912–1913: 4). Як ми побачимо далі, футуризм ставив під сумнів ціннісні орієнтири подальшого розвитку людства, виключав із переліку цінностей навіть життя людини (створення натомість людини майбутнього або помноженої людини, яка знаменувала собою тип надлюдської істоти, якій невластиві моральні страждання, доброта, ніжність, любов тощо. Майбутні істоти вбачалися «провідниками життєвої енергії, могутньої фізіологічної електрики»).

Український футуризм був одним із найбільш радикальних вітчизняних авангардних напрямів, в основі якого був опір: усталеній традиційності навколишньої дійсності, передбачуваності й закостенілості мистецького простору, нав'язуваним вимогам політичної системи. На відміну від інших напрямів авангарду, футуризм нічого не приховував: автори через уведення нових тем, правдивого трактування соціально-політичних процесів, створення в мистецтві образу людини майбутнього, вироблення нових мовних засобів спілкування закликали до оновлення культури загалом. Поети і прозаїки у своїх творах могли не ховатися за ширмами мистецько-літературних канонів, бо ж останні мали бути зруйновані.

Однією з особливостей українського футуризму було те, що впродовж усього свого існування, від заснування, він привертав увагу багатьох митців. Літературні суперечки з футуристами чи, навпаки, підтримка останніх уважалися трендом початку ХХ ст. Критичні статті, часто з великою часткою суб'єктивізму, на твори чи збірки поетів-новаторів з'являлися як у щоденних місцевих газетах, так і у спеціалізованих літературознавчих чи мистецтвознавчих виданнях. Зокрема через те, що футуризм вчасно, а подеколи й передчасно, вдало реагував на запити суспільства, він був цікавим передусім письменникам-початківцям, які лише визначалися зі своїм стилем, напрямом, однодумцями. Тому не дивно, що рання творчість Миколи Бажана, Юрія Яновського, деякою мірою Володимира Сосюри, яких упродовж тривалого часу вважали класиками української радянської літератури, була пов'язана з футуризмом. У цьому дослідженні ми обмежимося аналізом творчої спадщини лише одного з названих авторів, а саме Миколи Бажана, доробок якого, на нашу думку, заслуговує на окремі історичні, культурологічні, філософські дослідження.

Для подальшого розкриття теми важливо звернути увагу на деякі моменти з біографії Миколи Бажана. Батько поета, Платон Артемович, був військовим топографом. Деякий час родина Бажанів жила в Кам'янці-Подільському. Після того, як військову частину, у якій служив Платон Артемович, перевели до Умані, Бажани на тривалий час оселилися в цьому місті. Мати Миколи Бажана, Галина Аркадіївна, була «завзятою шанувальницею вітчизняної класики (ще київською гімназисткою вона вступила в Українське земляцтво)» (Aheieva, 2018: 19). Українська літературознавиця Віра Агєєва цитує самого Миколу Бажана та наводить уривки з його розповідей, у яких ідеться про те, що в родині Бажанів віталася любов до літературної класики (як української, так і зарубіжної), до традиційного театру, сам поет, ще будучи дитиною, неодноразово в Умані відвідував із матір'ю різні вистави. Саме в Умані Микола Бажан робить свої перші поетичні кроки. У 1919 р. (тобто коли самому Бажану було 15 років), за словами Віри Агєєвої, «перша публікація «учня VI класу гімназії М. Б.» «Хай море зрадливе хвилює <...>» з'явилася в уманському тижневику «Громадське життя» (Aheieva, 2018: 22). Тематика вірша відображає тогочасні революційні події в Україні й виражає патріотичне ставлення юного автора поезії до описуваних подій, сповнене віри в перемогу націоналістичних сил. Інакше бути й не могло: батько поета, колишній підполковник царської армії з 1916 р. був військовиком Української Народної Республіки.

Пізніше поет-початківець, у березні 1921 р., присвятив матері рукописну збірку віршів «Контрасти настрою» (Aheieva, 2018: 24). Ця книга містила твори народницького характеру, 17-річний Микола Бажан у ній поставав поетом-мрійником, для якого літературними ідеалами були творці вітчизняної й зарубіжної класики; праця містила звертання до багатьох тем з історії України.

Цікавим у творчій біографії Миколи Бажана постає 1920 р. У цей час до Умані приїжджає Київський драматичний театр, який тоді очолював відомий український режисер, прихильник авангардного мистецтва Лесь Курбас. Режисер бере під свій контроль діяльність місцевого аматорського молодіжного театру, куди входив і юний Микола Бажан. Уже через рік поет стає головою цієї уманської театральної студії. Достеменно невідомо, що саме входило в обов'язки Миколи Бажана. Проте зі спогадів української історикіні, громадської діячки Надії Суровцевої, яка деякий час мешкала в Умані, дізнаємося про програму занять аматорського театру під керівництвом Лесея Курбаса, гуртківці повинні були «проводити лекції, мімодрами, помимо лекцій Предславича, в яких працювали над ритмом, лінією. Організувати гуртки по студіюванню історії мистецтв, теорії мистецтв, теорії музики. Праця в гуртках іде шляхом читання рефератів, диспутів та практичних вправ, заснувати гуртки загальноосвітні по таких предметах: Всесвітня історія (сюди входять історія культури та історія релігії, філософії, психології, природничі науки, соціальні науки та мови, організувати журнал)» (Zhyttia i tvorchist Lesia Kurbasa, 2012: 130).

В Умані Лесь Курбас знайомить Миколу Бажана з очільником українського футуризму, поетом Михайлом Семенком, який брав участь у діяльності «Кийдрамте» (Київський драматичний театр). Тут в читача може закрастися думка про те, що саме тоді уманський поет-початківець знайомиться з літературно-мистецьким новаторським напрямом. Утім така здогадка буде хибною. Оскільки під час навчання в чоловічій казенній гімназії Микола Бажан створив «асоціацію футуристів-спіралістів», за що вчитель математики «нібито навіть звільнив його від занять із тригонометрії, бо раз той вибрав таку складну фігуру, значить, дасть собі раду з простором» (Aheieva, 2018: 23). Тому можемо припускати, що внутрішній заклик поета до оновленого бачення літератури назрів дещо раніше, а знайомство з Лесеєм Курбасом та Михайлом Семенком стало знаковим, адже відкривало нові шляхи реалізації власних творчих задумів і дозволяло доєднатися до когорти однодумців. Крім того, з поняттям «спіралізм» вітчизняна культура ще стикнеться в майбутньому. У 1928 р. на той час уже колишній футурист, а тоді авангардист Валер'ян Поліщук запропонує авторське бачення майбутнього поступу культури загалом, який у мистецтві відображав би «стиль епохи», спрямований на «боротьбу проти відсталості, міщанства, просвітянства, хатянства, за дійсний європеїзм у художній техніці» (Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk, 2007: 8), й носив би назву «динамічний спіралізм».

У дослідженні ми не будемо детально зупинятися на моментах особистого і творчого спілкування Миколи Бажана і вже згадуваних Михайля Семенка й Лесея Курбаса. Зокрема через те, що цій темі присвячені ґрунтовні дослідження вітчизняних науковців: авторів колективної монографії «Життя і творчість Лесея Курбаса»; Віри Агеєвої, яка аналізує весь творчий шлях Миколи Бажана, додаючи до праці матеріали неопублікованих джерел про автора, зокрема і справу-формуляр колишніх органів ЧК-НКВД-КГБ (нині зберігаються у фондах Галузевого державного архіву Служби безпеки України – *О. В.*); а також численних спогадів про письменника. Натомість наша увага буде спрямована на аспекти взаємовпливу футуризму на творчість автора й обернено.

І знову тут варто звернутися до напрацювань Генріха Ріккєрта, який зазначав: «Навіть заперечення культури, якщо тільки воно претендує на наукову обґрунтованість, має починатися з розуміння і критики культури. Лише тоді можна буде дати відповідь на питання: до чого ми, власне, прагнемо? У чому мета нашого існування? Що ми повинні робити? Тоді тільки знайдемо ми мету і напрямок для нашої волі і діяльності» (Rykkert, 1998: 37]. Усі ці питання перегукуються з тими, які були притаманні футуризму як авангардному напрямку. Відповіді на ці питання, частково, можна знайти у творчій біографії Миколи Бажана, які виявлялися не стільки у втрах автора, скільки в його діях. Спробуймо зараз тезисно сформулювати, яке значення футуризм мав у творчості поета:

- новітній напрям дав можливість спочатку навчатися, а пізніше й співпрацювати із провідними діячами культури й мистецтв початку минулого століття. Так було у випадку з Лесеєм Курбасом і Михайлом Семенком;

- футуризм розширив горизонти бачення шляхів розвитку мистецтва й культури загалом. Так, українські новатори наголошували на тому, що мистецтво – це завжди процес, пошук, рух у майбутнє. «Відсутність культу – його (мистецтва – *О. В.*) культ», заклики до деструкції, переважання форми над змістом, заперечення будь-яких авторитетів і неважливості, небажаність їх створення – ось головні стрижні нового напрямку. Варто зазначити, що такі вектори руху футуризму були досить прийнятними не тільки для Миколи Бажана, а й для інших авторів-початківців, які розпочинали пошук власного творчого стилю без озирань на існуючі канони, авторитети й вимоги (єдиною вимогою футуризму до творів була тематика, що мала відображати неприховану засобами творення поетичної чи прозової мови сучасність або містити образи-передбачення майбутнього). Отже, Микола Бажан, коли публікував власні твори, ставав уже не лише адептом футуризму, а і його творцем;

- поет брав участь в організаційній діяльності футуристичних угруповань. Зокрема, «20 лютого 1924 р. прочитав в Умані лекцію «Жовтневий блок мистецтв і сучасні літературні організації», після якої 15 березня 1924-го було засновано Уманську філію АСККУ» (Асоціації комункульту – *О. В.*)» (Aheieva, 2018: 64). Одним із закликів комункультівців до реформування культури була її переорієнтація на всебічний розвиток нових форм мистецтва – фотографії і кіно;

- саме з кіно пов'язаний значний етап творчої співпраці Миколи Бажана і футуристів. У 1922 р. утворено державну кінематографічну організацію «Всеукраїнське фотокіноуправління» (далі – ВУФКУ), до якого прийшли чимало театральних режисерів, акторів, письменників. Михаль Семенко, який уже мав досвід роботи як редактор багатьох сценаріїв на Одеській кінофабриці, згодом стає головним редактором правління ВУФКУ в Харкові. Футурист залучає до співпраці й інших поетів-новаторів, серед яких Юрій Яновський

і Микола Бажан (був багаторічним редактором журналу «Кіно», автором сценаріїв до кінофільмів «Алім» (1926 р.), «Микола Джеря» (1927 р.), «Пригоди полтинника» (1929 р.), «Квартали передмістя» та інших);

– творчі експерименти з мовою, що знайшли своє втілення у вживанні зарозумілої мови (нові форми мовотворчості як спроби виразити мову майбутнього, що виражалися в новітніх семантико-сміслових символах чи оновленому їх трактуванні), дали можливість поглянути на мову як на «універсальний ключ до скарбниці, яка зберігає у згорнутому знаково-символічному вигляді інформацію про всю людську культуру та історію і, власне, про життя людей як роду» (Sivers, 2017, P. 111).

Варто пам'ятати, що етапи становлення й подальшого розвитку українського футуризму були співчасними з наростанням тоталітарного контролю культурного життя в Радянському Союзі, частиною якого була Україна. У системі радянської ідеології футуризм відігравав роль каталізатора культури, розділивши представників мистецьких сфер на тих, які відповідають провладним настроям і готові до співпраці, і тих, які для майбутньої побудови комунізму були певним шлаком. Приналежність до футуристичних організацій ставала приводом викреслення з мистецького простору творців «мистецтва майбутнього», оскільки принципи, закладені в напрямі, й ідеологічні вимоги радянської влади до зображення повсякдення кардинально різнилися одне від одного. За таких умов уже у другій половині 1920-х рр. частина українських поетів і письменників, які раніше виступали прихильниками футуризму, поступово від нього віддалилися. Так сталося і з Миколою Бажаном. У середині 1920-х рр. поет переходить до харківського літоб'єднання ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури), учасники якого підтримували напрям творення літератури, яка мала б рівнятися на найкращі західноєвропейські здобутки. Тоді ж здебільшого займається перекладацькою діяльністю. Прикметно, що нині в архівних установах України немає даних про письменника чи документів особового походження, які датувалися б раніше, ніж початком 1930-х рр. Саме тоді про Миколу Бажана вперше заговорили радянські спецслужби. Безсумнівно, поет, який мав широке коло знайомств у мистецькому світі, уважався цікавим об'єктом для спостережень. Віра Агеева наводить відомості, що письменник подумки готувався, що може опинитися в лещатах радянської каральної машини, тому понад рік (1934–1935 рр.) тримав удома заздалегідь зібрані у валізу речі і спав одягнутим, «бо не хотів виглядати нещасним перед своїми езекуторами – стояти в спідній білизні й безпомічно намацувати в темряві окуляри» (Aheieva, 2018: 169).

Упродовж тривалого часу постать поета розглядалася лише крізь призму його провладної діяльності, а всі згадки про ранні мистецькі проби активно приховувалися як радянською владою, так і самим автором. Проте нині, у процесі проведення аналізу діяльності поета крізь призму розуміння футуризму не тільки як культурно-мистецького напрямку в історії ХХ ст., а і як системи етико-філософських підходів до розуміння розвитку культури загалом можемо припустити, що так званий «розрив» Миколи Бажана з футуризмом був радше формальним. Творам поета були притаманні проголошені новаторами мотиви: правдиве зображення навколишньої дійсності (яке, і не варто цього відкидати, з початку 1930-х рр. тяжіє до соцреалізму), переважання міської тематики, опис техніко-технологічних досягнень, зрештою, манера написання вирізнялася лаконічністю, влучністю, алітераціями й асонансами (що також віталосся у футуризмі).

«Навіть заперечення культури, якщо тільки воно претендує на наукову обґрунтованість, має починатися з розуміння і критики культури» (Rykkert, 1998: 37) – це вислів Генріха Ріккерта, який ми вже цитували раніше і зараз знову до нього повертаємося. Сучасники українських футуристів звинувачували їх у тому, що останні зневажають мистецькі напрацювання своїх попередників, що руйнують канони і нічого не пропонують взамін («відсутність культу»), що складають гімни техніко-технологічним досягненням, що живуть сьогоднішнім днем і мислять «мистецтво майбутнього» як постійний пошук нового, що проголошували інтернаціональність мистецтва (уважали національне мистецтво синонімом обмеженості, а футуризм скасовував межі всього) тощо. Імовірно, однією із численних відповідей на питання «Що футуризм дав Миколі Бажану?» є, власне, усвідомлення того, що таке культура. Вітчизняний футуризм, попри всі його суперечливі закиди, усе ж своєю появою вказував на низку кризових явищ, які спонукали до переосмислення значення культури «як буття фактів, у яких відображені цінності» (Rykkert, 1998: 11).

Біографісти Миколи Бажана доходять висновку, що поет, прозаїк, учений-енциклопедист, а саме таким він увійшов в історію, лишається найбільш незрозумілим не лише серед футуристів, а й з-поміж творців літератури, які розпочинали свій шлях у 1920-х рр. Безперечно, тут даються взнаки значні прогалини у творчій біографії митця, пов'язані з відсутністю інформації про ранню творчість поета. Генріх Ріккерт стверджує, що дійсність можна обраховувати, пояснювати, описувати, але її неможливо зрозуміти (Rykkert, 1998: 36). Деякою мірою постать Миколи Бажана лишається вічною дійсністю, яку спромоглися описати чимало його колег по перу (ідеться про сподади про автора), нині намагаються пояснити дослідники, але питання розуміння залишається відкритим.

Український письменник, літературний критик Олесь Гончар, який багато років співпрацював і товаришував із Миколою Бажаном, у своєму щоденнику (запис за 29 січня 1963 р.) після розмови з поетом (без жодних особистих претензій, як вияв рефлексії) написав: «Митець – створіння примхливе й складне. У молодості йому хочеться слави, грошей, успіху у жінок. Потім настає такий час, коли хочеться тільки одного: правди» (Honchar, 2002: 310). Звісно, письменник, який замолоду розпочинав творчий шлях із футуристами, потім перейшов до ВАПЛІТЕ, аж поки система не зробила його «радянським», мав що розповісти нащадкам. Олесь Гончар у 1979 р. (запис у щоденнику від 12 вересня 1979 р.) радить своєму старшому другу «підготувати том есеїстики. Про Яновського вийшло в нього блискуче. А ще ж скількох він знав <...> Про те, що бачив, що знає він, не напише, крім нього, ніхто» (Honchar, 2003: 378). Та, власне, й нікому вже було розпо-

відати. Значна частина колишніх літературних соратників поета ще в 1930-х рр. опинилися у списку заборонених і були фізично знищені, одиницям вдалося емігрувати, інші перейшли на бік соцреалізму. Зокрема, це теж можемо вважати одним з уроків, який Миколі Бажану подарував футуризм: важливість свободи вибору між власними творчими переконаннями й умовами, які диктують зовнішні обставини. Письменник залишив спогади лише про Леся Курбаса, Юрія Яновського, фрагментарно про Михайля Семенка.

Не маємо на меті давати остаточну оцінку місця і ролі футуризму у творчій спадщині Миколи Бажана, у здійсненому дослідженні ми звернули увагу на ті факти, які мали місце в біографії автора і вплинули на його подальшу долю. Адже, як зазначає Генріх Ріккерт, одне з найважливіших завдань науки – це вміння «знайти в потоці невинного руху розвитку нерухому точку, зупинитися, для того щоб, озирнувшись на пройдений шлях, усвідомити значення для життєвого сенсу всього досі досягнутого» (Rykkert, 1998: 389). Імовірно, такою «точкою тимчасової зупинки» для Миколи Бажана був футуризм, який спонукав автора до переосмислення ціннісної складової частини культури та її цінності загалом. Для нашого дослідження такою «точкою» став сам Микола Бажан як творець вітчизняного футуризму, певного роду медіатор із «мистецтва майбутнього» у майбутне.

Висновки. Вдаючись до культурологічного аналізу футуризму як унікального філософсько-естетичного, соціально-політичного, семантико-сміслового та літературно-художнього феномену, можемо вважати, що він постає одним із значних чинників творення культурно-мистецького простору України початку минулого століття. Зокрема, основні заклики щодо переосмислення значення культури, переоцінки цінностей, вироблення шляхів розвитку нового мистецтва, маніфестовані творцями напряму, унеможливили шанси лишатися осторонь представників мистецького й політичного життя, передусім через висловлення їхньої підтримки, опонування або й відвертої ворожості. Зважаючи на новаторство, неординарність, часом непослідовність футуризму, а також відкритість тих онтогносеологічних питань, які він порушував, стає зрозумілим невпинний інтерес дослідників до вивчення й осмислення цього напряму, а також до персоналій, які його творили. Одним із таких був поет, прозаїк, перекладач, учений Микола Бажан, творчій діяльності якого й присвячена ця розвідка.

Звернення в роботі до наукових напрацювань німецького філософа, одного з основоположників баденської школи неокантіанства Генріха Ріккерта, а саме до розробленої вченим теорії історичного пізнання як пізнання індивідуальної й неповторної реальності, яка центральним поняттям проголошує цінність, значно збагатило дослідження методологічно. Так, це дозволило поглянути на футуризм як на постійний пошук смислів і цінностей та смислу цінності загалом. Футуризм, саме в такому його розумінні, відіграв надзвичайно важливу роль у творчості Миколи Бажана, вказав на силу мистецтва Слова, за яке варто було боротися, це протистояння відбувалося на гострому лезі радянської тоталітарної системи, що пролягало між життям і смертю. Формальний відхід Миколи Бажана, який опинився в лещатах радянських спецслужб, від футуризму, можливо, якраз є проявом спроби збереження цінності, шляхом власної самопожертви зберегти пам'ять про тих, хто не встояв у нерівній боротьбі. У такому разі ні історія, ні культурологія, ні жодна з інших наук не має жодних повноважень давати свої оцінки, засуджувати або виправдовувати митця.

Дане дослідження є продовженням значних біографічних розвідок, що вже написані вітчизняними істориками, літературознавцями, філософами, і вказує на особливе значення місця і ролі футуризму у творчості одного із зачинателів цього вітчизняного авангардного напряму, поета, прозаїка, перекладача, ученого Миколи Бажана, що й було метою роботи. Утім, дослідження творчих і особистих зв'язків митця з колишніми соратниками по перу, учасниками футуристичних організацій і ВАПЛІТЕ, партійними діячами, колегами по роботі, які могли б внести ясність в осмислення творчих планів і дій письменника, становлять ще один важливий бік питання й відкривають шляхи до наступних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Агеєва В. Апологія модерну: обрис ХХ віку : статті та есеї. Київ : Грані-Т, 2011. 404 с.
2. Агеєва В. Візерунок на камені: Микола Бажан : життєпис (не)радянського поета. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 496 с.
3. Адельгейм Е. Микола Бажан. Москва : Художественная литература, 1970. 183 с.
4. Біла А. Футуризм. Київ : Темпора, 2010. 248 с.
5. Бобринская Е. Футуризм. Москва : Галарт, 2000. 192 с.
6. Голлербах Э. Пути новейшего искусства на Западе и у нас. Ленинград : изд-во «П.П. Сойкин», 1930. 54 с.
7. Голубева З. Микола Бажан : нарис творчості. Київ : Дніпро, 1984. 207 с.
8. Гончар О. Щоденники : у 3-х т. Київ : Веселка, 2002. Т. 1. 455 с.
9. Гончар О. Щоденники : у 3-х т. Київ : Веселка, 2003. Т. 2. 607 с.
10. Дудаков-Кашуро К. Экспериментальная поэзия в западноевропейских авангардных течениях начала ХХ века (футуризм и дадаизм). Одесса : Астропринт, 2003. 128 с.
11. Жадан С. Філософсько-естетичні погляди Михайля Семенка : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Харків, 2000. 165 с.
12. Життя і творчість Леся Курбаса / упоряд., наук. ред. Богдан Козак. Львів ; Київ ; Харків : Літопис, 2012. 656 с.
13. Жулинський М. Микола Бажан. Тріумфи і катастрофи великого поета. *Українська література: творці і твори : учням, абітурієнтам, студентам, учителям*. Київ : Либідь, 2011. С. 581–594.
14. Ільницький О. Український футуризм (1914–1930). Перекл. з англ. Рая Тхорук. Львів : Літопис, 2003. 456 с.
15. Костенко Н. Поетика Миколи Бажана (1923–1940 рр.). Київ : Вид-во Київ. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка, 1971. 172 с.
16. Костенко Н. Поетика Миколи Бажана (1941–1977). Київ : Вища шк., 1978. 216 с.

17. Крижанівський С. Майстер карбованого слова : статті до шістдесятиріччя із дня народж. Миколи Бажана. Київ : Рад. письменник, 1964. 247 с.
18. Крижанівський С. Микола Бажан : критико-біографічний нарис. Київ : Рад. письменник, 1954. 112 с.
19. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
20. Неврлий М. Три фази українського футуризму. *Минуле й сучасне*. 2009. С. 345–356.
21. Нісонський П. Микола Бажан : літературний портрет. Київ : Худ. література, 1959. 99 с.
22. Радин Е. Футуризм и безумие: Паралели творчества и аналогии нового языка кубо-футуристов. Предисл. С. Шаргородского. Б. м. : Salamandra P. V. V., 2011. 94 с.
23. Радлов Н. О футуризме. Б. м. : Salamandra P. V. V., 2015. 78 с.
24. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. Пер. с нем. Общ. ред. и предисл. А. Зотова. Москва : Республика, 1998. 413 с.
25. Риккерт Г. Ценности жизни и культурные ценности. Логос. Москва : Тип. Т-ва А.А. Левенсон, 1912–1913. Кн. 1–2. С. 1–35.
26. Сіверс В. Філософія науки : навчальний посібник. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2017. 144 с.
27. Сулима М. Роль і місце футуризму в українській літературі ХХ ст. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 1998. Т. 4 : Філологія. С. 106–111.
28. Холодинська С. Михайль Семенко: культуротворчі пошуки на теренах українського футуризму. Маріуполь : ПДТУ, 2018. 253 с.
29. Цимбал Я. Творчість Майка Йогансена в контексті українського авангарду 20–30-х років : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2002. 195 с.
30. Черныш Г. Украинский футуризм и поэзия Михайля Семенка : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1989. 16 с.
31. Шершеневич В. Футуризм без маски. Компилятивная интродукция. Москва : Тип. Акц. о-ва печ. и издат. дела «Московск. издат.», 1913. 106 с.

References:

1. Aheieva V. Apolohiia modernu: obrys KhKh viku: staty ta esei. [Apology of modernism: outline of the twentieth century: articles and essays]. K.: Grani-T, 2011. 404 p. [in Ukrainian]
2. Aheieva V. Vizerunok na kameni: Mykola Bazhan: zhyttiepys (ne)radianskoho poeta. [Pattern on a stone: Mykola Bazhan: biography of a (non) Soviet poet]. L.: Vydavnytstvo Staroho Leva, 2018. 496 p. [in Ukrainian]
3. Adelheim E.H. Mykola Bazhan. [Mykola Bazhan] M.: Khudozh. lyt., 1970. 183 p. [in Ukrainian]
4. Bila A. Futuryzm. [Futurism]. K.: Tempora, 2010. 248 p.: il. [in Ukrainian]
5. Bobrynskaia E.A. Futuryzm. [Futurism]. M.: Halart, 2000. 192 p. [in Russian]
6. Hollerbakh E. Puty noveisheho yskusstva na Zapade y u nas. [The paths of the latest art in the West and in our country]. L.: Yzd-vo "P. P. Soikyn", 1930. 54 p. [in Russian]
7. Holubeva Z.S. Mykola Bazhan : narys tvorchosti. [Mykola Bazhan: essay of creativity]. K.: Dnipro, 1984. 207 p. [in Ukrainian]
8. Honchar O.T. Shchodennyky. [Diaries]. U 3 t. K.: Veselka, 2002. T. 1. 455 p.: il. [in Ukrainian]
9. Honchar O.T. Shchodennyky. [Diaries]. U 3 t. K.: Veselka, 2003. T. 2. 607 p.: fot. [in Ukrainian]
10. Dudakov-Kashuro K.V. Eksperymentalnaia poezyia v zapadnoevropeiskykh avanhardnykh techenyakh nachala XX veka (futuryzm y dadayzm). [Experimental poetry in Western European avant-garde movements of the early twentieth century (futurism and dadaism)]. O.: Astroprynt, 2003. 128 p. [in Russian]
11. Zhadan S.V. Filosofsko-estetychni pohliady Mykhailia Semenka. [Philosophical and aesthetic views of Mikhail Semenko]: dys. kand. filol. nauk: 10.01.01. Kh.: Kharkivskiy derzh. Pedahohichnyi un-t im. H.S. Skovorody, 2000. 165 p. [in Ukrainian]
12. Zhyttia i tvorchist Lesia Kurbasa. [Life and work of Lesy Kurbas]. Uporiad., nauk. red. Bohdan Kozak. L.; K.; Kh.: Litopys, 2012. 656 s. + 104 p. iliust. [in Ukrainian]
13. Zhulynskyi M. Mykola Bazhan. Triumfy i katastrofy velykoho poeta. [Mykola Bazhan. Triumphs and catastrophes of the great poet.]. *Ukrainska literatura: tvorsti i tvory: uchniam, abiturientam, studentam, uchyteliam*. K.: Lybid, 2011. P. 581–594. [in Ukrainian]
14. Hnytskyi O. Ukrainskiy futuryzm (1914–1930). [Ukrainian futurism (1914–1930)]. Perekl. z anhli. Raia Tkhoruk. L.: Litopys, 2003. 456 p. [in Ukrainian]
15. Kostenko N.V. Poetyka Mykoly Bazhana (1923–1940 rr.). [Poetics of Mykola Bazhan (1923–1940)]. K.: Vyd-vo Kyiv. un-tu im. T.H. Shevchenka, 1971. 172p. [in Ukrainian]
16. Kostenko N.V. Poetyka Mykoly Bazhana (1941–1977). [Poetics of Mykola Bazhan (1941–1977)]. K.: Vyshcha shk., 1978. 216 p. [in Ukrainian]
17. Kryzhanivskiy S.A. Maister karbovanoho slova : staty do shistdesiatyrichchia z dnia narodzh. Mykoly Bazhana. [Master of the coined word: articles to the sixtieth anniversary of the birth of Mykola Bazhan]. K.: Rad. pismennyk, 1964. 247 p., [1] ark. portr. [in Ukrainian]
18. Kryzhanivskiy S.A. Mykola Bazhan: krytyko-biohr. narys. [Mykola Bazhan: critical-biographical essay]. K.: Rad. pismennyk, 1954. 112 p., [1] ark. portr. [in Ukrainian]
19. Literaturoznavechy slovnyk-dovidnyk. [Literary dictionary-reference book]. Za red. R.T. Hromiaka, Yu.I. Kovaliva, V.I. Teremka. K.: VTs "Akademiia", 2007. 752 p. [in Ukrainian]
20. Nevrliy M. Ya. Try fazy ukrainskoho futuryzmu. [Three phases of Ukrainian futurism]. *Mynule y suchasne*. 2009. P. 345–356. [in Ukrainian]

21. Nisonyskiy P. Mykola Bazhan: literaturnyi portret. [Mykola Bazhan: literary portrait]. K.: Khud. literatura, 1959. 99 p. [in Ukrainian]
22. Radyn E.P. Futuryzm y bezumye: Paralely tvorchestva y analogyy novoho yazyka kubo-futurystov. [Futurism and Madness: Parallels of Creativity and Analogies of the New Language of Cubo-Futurists]. Predysl. S. Sharhorodskoho. B. m.: Salamandra P. V. V., 2011. 94 p., yll. Faksymylnoe yzdanye. [in Russian]
23. Radlov N.E. O futuryzme. [About futurism]. B. m.: Salamandra P. V. V., 2015. 78 p. [in Russian]
24. Rykkert H. Nauky o pryrode y nauky o kulture. [Natural sciences and cultural sciences]. Per. s nem. Obshch. red. y predysl. A.F. Zotova. M.: Respublyka, 1998. 413 p. [in Russian]
25. Rykkert H. Tsennostry zhyzny y kulturnyye tsennosti. [Life values and cultural values]. Lohos. M.: Typ. T-va A. A. Levenson, 1912–1913. Kn. 1–2. P. 1–35. [in Russian]
26. Sivers V.A. Filosofii nauky: navch. posib. [Philosophy of science]. K.: Natsionalna akademiia kerivnykh kadrov kultury i mystetstv, 2017. 144 p. [in Ukrainian]
27. Sulyma M. Rol i mistse futuryzmu v ukrainskii literaturi 20 st. [The role and place of futurism in Ukrainian literature of the 20th century]. Naukovi zapysky. Tom 4. Filolohiia. K.: Natsionalnyi universytet “Kyievo-Mohylianska akademiia”. 1998. P. 106–111. [in Ukrainian]
28. Kholodynska S.M. Mykhailo Semenka: kulturotvorchy poshuky na terenakh ukrainskoho futuryzmu. [Mykhailo Semenka: cultural research in the field of Ukrainian futurism]. M.: PDTU, 2018. 253 p. [in Ukrainian]
29. Tsymbal Ya.V. Tvorchist Maika Johansena v konteksti ukrainskoho avanhardu 20–30-kh rokiv. [Mike Johansen’s work in the context of the Ukrainian avant-garde of the 20s and 30s]. Dys. kand. filol. nauk: 10.01.01; NAN Ukrainy, In-t l-ry im. T. H. Shevchenka. K., 2002. 195 p. [in Ukrainian]
30. Chernysh H. Ukrainskyi futuryzm y poeziya Mykhailia Semenka. [Ukrainian futurism and poetry of Mikhail Semenka]. Avtoref. dys. kand. fylol. nauk. K., 1989. 16 p. [in Russian]
31. Shershenevych V. Futuryzm bez masky. Kompiliatyvnaia yntroduktsyia. [Futurism without a mask. Compilational introduction]. M.: Typ. Akts. O-va pech. y yzdat. dela “Moskovsk. Yzdat.”, 1913. 106 p. [in Russian]

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.6>

СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ КІНО ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Лариса Єник

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри образотворчого мистецтва, музикознавства та культурології

Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (Суми, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-5160-6529

Даниїл Єник

магістрант

Навчально-наукового інституту культури і мистецтва

Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (Суми, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-2740-6022

Анотація. Автори статті аналізують стан українського кінематографу початку XXI століття з погляду його впливу на формування національної свідомості українського населення. У своєму дослідженні автори використували історичний та культурологічний методи, застосували водночас порівняльний аналіз і узагальнення, проводили опитування й анкетування учасників кінопереглядів. Окремі висновки зроблені під час спеціально організованих обговорень і дискусій. На прикладі залучення студентської молоді до перегляду й обговорення низки сучасних українських фільмів проаналізовано ціннісний, ідеологічний та смисловий вплив сучасного українського кіно на суспільство. Зроблено висновок, що справжній якісний український кінопродукт є конкурентоспроможним в ідеологічному сенсі і впливає на світогляд глядача, сприяє патріотичному вихованню і формуванню національної свідомості.

Ключові слова: українське кіно, студентська молодь, патріотичне виховання, національна свідомість.